

Een en Negentigste Verslag
van den toestand en de handelingen van het
FRIESCH GENOOTSCHAP

van

GESCHIED-, OUDHEID- en TAALKUNDE
te LEEUWARDEN,

over het jaar 1918 — 1919.

(Uitgebracht in de Algemeene Vergadering van 27 October 1919.)

Geachte Aanwezigen!

Bij den terugblik over dit afgeloopen Genootschapsjaar zijn wij gedrongen uiting te geven aan onze diepgevoelde dankbaarheid, dat de druk van den grooten Europeeschen oorlog van ons is weggenomen, dat deze Titanenstrijd is geëindigd, zonder dat ons Vaderland er in betrokken werd. Het is nu bijna een jaar geleden, dat de wapenstilstand werd gesloten en daarmee ook het Bestuur werd bevrijd van de zorg om, zoo Nederland nog in den krijg werd meegesleept, de met zooveel moeite bijeenverzamelde schatten van het Friesch Genootschap voor plundering en verwoesting te bewaren. Het is waar: wij bevinden ons op 't oogenblik te midden van den zwaren economischen strijd, die, als gevolg van den oorlog, overal optreedt, en het Genootschap deelt natuurlijk in de groote financiële moeilijkheden, welke daaruit voortvloeien, maar met beleid en met den steun van alle Genootschapsleden

vertrouwen wij, dat ook deze bezwaren in het eind zullen worden overwonnen.

De samenstelling van het Bestuur onderging dit jaar geene wijziging. Wel vertrok de heer Mr. P. C. J. A. Boeles, tengevolge van zijne benoeming tot rechter in de rechtbank te Arnhem, metterwoon van hier, doch hij - onze terpenkenner bij uitnemendheid - behield zijne plaats in het Bestuur en gaf zijn voornemen te kennen, zooveel mogelijk bij de maandelijksche bestuursvergaderingen tegenwoordig te zijn. Zoo bleef de conservator der archaeologische verzamelingen van het museum voor het Genootschap behouden. Als voorzitter der museum-commissie volgde de heer Mr. W. B. Buma hem op.

Met 1 Juni van dit jaar trad de heer H. Martin als directeur van het Friesch Museum af en werd op 1 Juli vervangen door Jhr. E. W. C. Six, die tot tijdelijk directeur is benoemd, met de bijzondere opdracht om een inventaris der voorwerpen, welke in het museum aanwezig zijn, te maken, met uitzondering van die, welke tot de archaeologische afdeling behooren.

Op denzelfden datum herdacht de heer D. Draaisma den dag, waarop hij voor 35 jaar aan het museum werd verbonden en voor 25 jaar benoemd werd tot amanuensis dezer instelling.

Het Genootschap verkeert in bloeienden toestand, als men oordeelt naar de toename van het ledental, het bezoek aan het museum, de belangstelling, welke zich uit in de aanbieding van geschenken zoowel voor de museum-collecties als voor de bibliotheek en de handschriften-verzameling. Doch, zooals boven gezegd werd, de stand der finantiën is, bij gemis aan vaste fondsen, verre van rooskleurig. Hoewel hiermede schijnbaar in strijd is, dat het Genootschap onlangs

een huis op de Tweebaksmarkt kon aankopen, dat aan de perceelen van het Genootschap grenst, zoo bestaat deze tegenstelling slechts in schijn, zooals de penningmeester U straks duidelijk zal maken. Verbetering der geldmiddelen blijft de groote zorg van het Bestuur.

In den loop van dit jaar vestigde het Bestuur de aandacht der Rijks-monumentencommissie op de restauratie van het kerkje te Bornwerd; het wendde zich tot den Minister met een request tot het nemen van maatregelen van Rijkswege voor het behoud van kunstschaten aan kerken toebehoorende, naar aanleiding van den voorgenomen verkoop van twee oude avondmaalsbekers; het betuigde adhaesie met het voorstel tot benoeming van dr. Theodoor Siebs tot hoogleeraar in de Friesche taal aan een der Nederlandsche Universiteiten, etc. Daar de vermelding zijner verrichtingen echter grootendeels op den weg ligt van den directeur van het museum en de conservatoren der afzonderlijke afdeelingen, wil ik hier niet op hun verslag vooruitloopen.

Wat zijne huishoudelijke handelingen aangaat, deel ik U mede, dat het Genootschap dit jaar zijne algemeene leden-vergadering hield op 15 October 1918, onder leiding van den voorzitter, Mr. R. A. Fockema.

Mede namens den heer B. J. Okma, bracht Jhr. Mr. J. J. A. Quintus verslag uit over de rekening van den penningmeester. Met dankzegging voor zijn nauwgezet beheer werd de thesaurier, de heer H. Beucker Andreae, gedechargeerd. De begrooting voor het volgende jaar werd daarop toegelicht en goedgekeurd. Hierop had de verkiezing van drie bestuursleden plaats: de aftredende leden: Mr. W. B. Buma, N. Ottema en A. Looxma van Welderen baron Rengers werden herkozen en namen hunne herbenoeming aan.

Na afloop der huishoudelijke werkzaamheden gaf de Voorzitter het woord aan Mr. P. C. J. A. Boeles voor eene voordracht over de vraag: Heeft de Friesche stam, blijkens de terpvondsten, sedert zijne komst in Friesland, zijn oorspronkelijk karakter behouden? Spreker toonde het belang der terpvondsten voor de geschiedenis van Friesland aan. Daar, waar de geschreven geschiedbronnen ontbreken, verspreiden de archaeologische vondsten haar licht. De terpen zijn van kort vóór de komst der Romeinen tot aan het opwerpen der dijken de voornaamste woonsteden der Friezen geweest. Uit deze terpen is hun vaatwerk te voorschijn gekomen en juist in het inheemsche vaatwerk komen bij uitstek de eigenaardigheden van een primitief volk tot uiting. Het hier gevonden vaatwerk leert, dat er slechts weinig stamverschil bestaan kan hebben tusschen Friezen, Bataven en andere aanverwante Germaansche bewoners van Nederland in den Romeinschen tijd. Spreker noemt hier met name het vaatwerk uit de terpen, welke aan den oever van de Middellzee hebben gelegen en spreekt als zijne meening uit, dat zich hier de van over de zee gekomen Angelsaksers hebben neergezet.

De geschreven geschiedenis zwijgt over deze immigratie. Het Angelsaksische vaatwerk nu verschilt aanmerkelijk van het Friesche, doch komt overeen met hetgeen in Engeland is gevonden. Spreker vermoedt, dat deze Saksische stammen hier gebleven zijn, wat hij afleidt uit het feit, dat, in dezelfde grafvelden, naast urnen en mantelspelden uit de 5e eeuw, Saksische brandurnen uit de 7e eeuw voorkomen. In de provincie Groningen vond dr. van Giffen dergelijke laat-Saksische grafvelden. Hoe lang het oude Friesche vaatwerk naast het Saksische gebruikt werd en of het

er geheel door is verdrongen, blijkt niet, doch het is opmerkelijk, dat het inheemsch vaatwerk uit den Karolingischen tijd niet samenhangt met het vóór-Merovingisch Friesche. Het staat daarentegen dicht bij het Saksische. De overeenkomst tusschen de Angelsaksische vondsten uit Engeland en Friesland, welke beide wijzen op stammen, uit Sleeswijk en Noord-Duitschland afkomstig, en de merkwaardige overeenkomst tusschen het Angelsaksisch en de taal der oudste Friesche rechtsbronnen wettigen, volgens den spreker, het vermoeden, dat het oorspronkelijk stamkarakter der Friezen uit den tijd van Tacitus aanmerkelijk is gewijzigd door de nederzetting der Angelsaksers sedert de 5e eeuw, terwijl ook door die vermenging de overeenkomst tusschen beide talen is te verklaren.

In den loop van den winter werden er drie avondbijeenkomsten gehouden, waarbij achtereenvolgens dr. S. Cuperus, predikant te Lekkum, prof. mr. D. van Blom, hoogleeraar te Leiden en de heer mr. Just Havelaar, van Amersfoort, als sprekers optraden.

Dr. Cuperus had tot onderwerp gekozen: „De Hervormde Kerk tegenover de volksmisbruiken in Friesland gedurende het Stadhouderslijk tijdvak”. Van de verschillende zonden, waartegen de Kerk te velde trok, was de drankzucht de meest verbreide. Lieden uit alle standen waren aan den drank verslaafd, zelfs noemde spreker met name een professor in de theologie te Franeker, die als drinker berucht was. Enkele Kerkeraden overwogen dan ook, of herbergiers en tappers, evenals pandhuishouders, wel in den schoot der Kerk konden worden opgenomen, totdat de Synode uitmaakte, dat men hen niet mocht weren, indien zij zich overigens onberispelijk gedroegen. Niet alleen drankzucht, ook oneerlijkheid, sabbathschennis, ontucht, ker-

missen, luidruchtige en wreede vermaken, verkwisting, tooverij en bedelarij werden door de Kerk bestreden. Indien de Kerkeraden niet bij machte waren het euvel te weren, zochten zij hulp bij de Synode en, zoo noodig, bij de Regeering. Deze echter, bevreesd voor de heerschzucht der Kerk, betrachtte veelal een laisseraller. Toch wist de Kerk bijv. langen tijd de oprichting van een schouwburg te Leeuwarden en te Bolsward tegen te gaan. In de 16e eeuw en in het begin der 17e eeuw was hare activiteit het sterkst. Langzamerhand verslaptte hare energie: ook hier deed de geest des tijds zijn invloed gevoelen. De misbruiken, welke de Kerk wilde uitroeien, verdwenen niet, maar hare bemoeiingen hebben als een rem gewerkt tegen al te groote uitpattingen.

Op 9 Januari 1919 trad prof. Mr. van Blom op met eene rede over het grondbezit op Ameland. Hij wees er op, hoe op dit afgelegen eiland de oudst bekende wijze van grondbezit: het agrarisch communisme bestaat naast zijn meest moderne vorm: de ruilverkaveling, welke in ons land slechts voorkomt op Ballum. Als waarschijnlijke oorzaak van dit verschijnsel noemde de spreker het feit, dat Ameland jarenlang onbedijkt is gebleven, waardoor de weiden, welke aan overstrooming bloot stonden, niet verdeeld konden worden. Zoo biedt de toestand op Ameland, wat de geschiedkundige ontwikkeling van het grondbezit betreft, een rijk materiaal aan.

Ameland was oudtijds eene vrije erfheerlijkheid, welke van het geslacht van Cammingha, door aankoop, aan het Huis van Oranje overging. De grondeigendomsrechten van den Heer, welke van oost naar west in beteekenis afnamen, hebben op de organisatie der marken eenigen invloed uitgeoefend. De marken zijn thans

alle op een na - die van Buren, met haar eigenaardig schoorsteenrecht - verdwenen. Spreker schetste het oorspronkelijk karakter van de Germaansche mark, welke zoowel de kiem der organisatie van den grondeigendom, als het ontstaan van gemeente en waterschap in zich draagt, benevens de daaruit ontstane splitsvormen, welke alle op Ameland voorkomen. De bouwen hooilanden, om de dorpen gelegen, werden periodiek verdeeld en na den oogst, als gemeene weide gebruikt. Het stelsel van deze verdeeling was gebaseerd op de dijkplichtigheid der inzaten. Hiervan zijn oude registers bewaard gebleven, waardoor de vroegere landen dijkverdeeling duidelijk aan het licht treedt. In Hollum bestaat nog het stelsel der twieremannen, dat nog niet geheel is opgehelderd, maar dat, in verband gebracht met andere Amelandsche toestanden, grond geeft tot de veronderstelling, dat het dorps-communisme van West-Ameland ontstaan is uit een patriarchaal familie-communisme. Ten slotte wees spreker op de groote moeilijkheid, verbonden aan ruilverkaveling, of billijke her-indeeling van de versnipperde bouw- en hooilanden rondom de dorpen: een wet, om alle belemmeringen daarvoor uit den weg te ruimen is dringend noodig. Uit een historisch oogpunt moge het te betreuren zijn, dat de oude toestanden verdwijnen, en ook op economischen grond moge het agrarisch communisme zijne voordeelen hebben gehad, dit weegt toch niet op tegen de belemmering, welke zij de verbetering en den vooruitgang van den landbouw in den weg leggen, zoodat men niet mag aarzelen deze op te ruimen. Ameland heeft thans voedsel voor 2000 inwoners; zoodra dit getal wordt overschreden, heeft er een expulsie plaats. „Men mag,” zoo besloot prof. van Blom, „eene bevolking van 2000 zielen niet voor altoos aan-

„stellen tot conservator van een nog zoo belangrijk „open lucht museum”.

De laatste lezing werd op 13 Februari j.l. gehouden door Mr. Just Havelaar, die de vroeg-Italiaansche Renaissance in het leven en de werken van Mantegna schetste (1431—1506). Hij beschreef dezen geweldigen kunstenaar als een der machtigste persoonlijkheden dezer eeuw van geestelijke worsteling en intens leven, als een man, in wien deze tijd vol hartstocht en strijd volkomen tot uiting kwam. Geboren te Padua, een stad van ingetogener leven dan het wereldsche Florence, onderscheidde hij zich op 18-jarigen leeftijd in zijn vaderstad reeds door eene reeks fresco's, die getuigen van zijn plastisch vermogen. De portretten zijn daarin van groote realiteit, alleen de dramatische eenheid ontbreekt er nog aan. Met vele lichtbeelden toonde spreker de ontwikkeling van Mantegna's kunst aan.

Na eene periode, waarin zijne kunst ontaardt tot eene bravoure-kunst, een spelen met technische moeilijkheden, dat koud aandoet, geeft hij opnieuw meesterwerken. Vele muurschilderingen zijn vernietigd met de muren, waarop zij waren aangebracht, doch hetgeen er van bewaard is gebleven, o. m. de familie-groep der Gonzaga's te Mantua, toont ons Mantegna als een uitnemend portretschilder der vroeg-Renaissance. Uit zijn lateren leeftijd dateeren ook: de triomphtocht van Caesar, frisch en klaar, vol dramatisch eenheid en kracht, en het huwelijk van Mars en Venus met de rij dansende nymphen, zoo bekoorlijk in hare rustige rythmische beweging. Tot op hoogen leeftijd bleef Mantegna werkzaam; zijn uitbeeldingsvermogen wekt dan nog verbazing. Groot is de invloed, die er van hem is uitgegaan, en welke nog eeuwen daarna is gevoeld.

Het Genootschap gaf dit jaar het 90ste verslag zijner

handelingen uit. Ditmaal verscheen het verslag afzonderlijk. Om overwegende finantiële redenen toch kon de Vrije Fries, die sinds 1913 geregeld 's jaars verscheen en waarin sedert het verslag werd opgenomen, niet worden gepubliceerd. Het vorige jaar had de uitgave van dit tijdschrift de daarvoor gestelde som verre overschreden en dit jaar bleken de drukkosten zoo hoog te worden, dat van eene publicatie moest worden afgezien.

Wat de finantiën van het Genootschap betreft, beliepen de ontvangsten dit jaar *fl* 13287.41
de uitgaven - 13404.93

zoodat er een nadeelig slot is van *fl* 117.52

Het Jhr. Mr. W. G. C. van Eysinga-fonds bedraagt thans *fl* 36.976.92 en het fonds voor Buitengewone Herstellingen *fl* 11555.93½.

Op 1 October 1919 bedroeg het aantal

Gewone leden	832
Buitengewone leden	31
Eerelid	1
Donatrices	6

Te zamen 870

Van de buitengewone leden is de heer J. Hepkema overleden. In den loop van het jaar bedankten 36 gewone leden en eene donatrice voor het lidmaatschap, terwijl er 14 leden door den dood ontvielen, n.l. de heeren D. Beintema, P. Boorsma, H. Bos, P. M. Dijkstra, P. Fennema, Jhr. P. Gevaerts van Geervliet, H. G. van der Goot, J. E. N. baron Sirtema van Grovestins, J. W. de Haan, dr. H. J. Kremer, S. A. Rudelsheim, A. A. J. H. van der Toorn, H. Vrendenberg en Mevr. G. J. Sas—Huber.

R. VISSCHER, *Secretaresse.*

In de algemeene vergadering van 29 October 1919 zijn tot leden van het Genootschap benoemd de dames:

Mevrouw de Douairière Jhr. Mr. T. Æ.	H. Crebas, Buitenpost.
J. van Eijsinga geb. Kluit, 's Gravenhage.	A. Velding,
Mevrouw de wed. Fontein Tuinhout, 's Gravenhage.	G. E. Becker, Buren (Ameland).
en de heeren:	R. A. Zwaagstra, Cornwerd.
L. J. Büller,	J. W. Hoogterp, Deersum.
A. A. J. Canters,	D. H. Schaap,
Mr. I. K. H. Enderlein,	IJ. van Asperen, Drachten.
J. G. B. Feitz,	O. Bolleman,
B. S. Gaastra,	F. Miedema,
D. M. Hoogeveen,	G. O. A. de Thouars,
L. H. E. van Hijckama Vlieg,	Dr. J. Stenger, Ee.
H. Leopold,	P. Westra, Gerkesklooster.
J. van der Linden Jz.,	J. Hoekstra, Gorredijk.
R. van der Linden Jz.,	S. Anema 's Gravenhage.
G. J. D. Mingelen,	G. J. van Haersma Buma,
W. Mylius,	R. D. van Haersma Buma,
K. J. Rienks,	J. E. Foekens,
M. Rozenberg,	J. E. Foekens,
Jhr. E. W. C. Six,	Dr. H. van Gulik,
F. C. W. J. P. Soeters,	D. Hannema,
G. Stapensea,	G. J. A. A. baron van Heemstra,
P. D. Statema,	K. J. Terpstra, Grouw.
H. L. Straat,	Jacob Fontein, Haarlem.
Mr. J. Suringar,	Ds. C. B. Hijlkema,
S. Tijmsa,	Ds. B. P. Plantenga,
Dr. L. IJntema,	Mr. M. W. Scheltema,
J. M. Zwerver,	Dr. S. Ferwerda. Harlingen.
W. B. Hannema, Aalsum.	P. D. Matak Fontein,
Sj. de Vries, Akkrum.	O. Houwink,
A. Schiers, Akmarijp.	J. H. W. Backer Overbeek,
D. Komter, Amsterdam.	R. G. van Slooten,
J. J. Dijkstra, Anjum.	J. Visser Jr., Heeg.
Mr. J. Albarda, Apeldoorn.	C. B. Epker, Heelsum.
J. H. Fontein,	Ds. G. van Duyl, Heerenveen.
S. H. Taconis,	Dr. G. H. de Kleijn,
Mr. W. Wiersma,	A. Lankhorst,
J. C. Baron van Haersolte, Arnhem.	G. J. Pothaar,
Jhr. H. H. Sandberg van Boelens,	J. Visscher Jr.,
Dr. J. Westra, Balk.	C. J. Wierda,
A. Crommelin, Bathmen.	J. Woltman Dz.,
B. Hornstra, Bergum.	J. J. Peters, Irnsum,
H. R. Kingma, Bolsward.	D. G. Twijnstra, Jelsum.
F. M. Oosterbaan Fz.,	H. J. Kamp, Joure.
H. Tijdens,	J. Th. Kemme,
H. F. van der Werf,	J. Attema Cz., Kollum.
Jhr. H. W. H. van Coehoorn van Sminia, Brummen.	Dr. H. G. Bult, Langweer.
	W. L. van Welderen baron Rengers, Laren (G.).
	Mr. Dr. C. H. Baale, Lemmer.

E. Dijkstra, Lemmer.
 G. Elzer, "
 L. J. Lijklama, "
 E. Heckman, Makkum.
 M. H. Maas J. Wz., "
 Dr. T. B. J. Heinemann, Marssum.
 IJ. J. Sikkas, Molkwerum
 P. P. Stallinga, Nes [W.D.].
 Dr. J. C. Wildervanck, Oldeboorn.
 S. J. Timmenga, Oosterend.
 A. P. Stallinga, Paesens.
 Dr. A. J. Kroon, Noordahuizum.
 Dr. J. Bakker, Scherpenzeel.
 Dr. B. L. van Albada, Sexbierum.
 E. Haagsma, Sloten (Fr),

G. F. van der Wal, Sloten (Fr).
 Karst G. Bouma, Saeek.
 A. J. van der Sluis, "
 G. Veen, "
 A. J. C. baron van Pallandt-Neerijnen,
 Waardenburg.
 H. W. baron van Pallandt, "
 R. F. Kutsch Lojenga, Wageningen.
 P. F. Stegenga, Warns.
 I. J. Heida, Weidum.
 K. Frietema, Wirdum.
 L. Heeg, Wolvega,
 Dr. Ph. Italie, "
 L. Steperda, Woudsend.
 W. Wierda, IJlst.

Verslag van den Bibliothecaris.

(Juli 1918—Juli 1919).

De toestand van de bibliotheek bleef nog gelijk. Het aanbrengen van electrisch licht, dat het kostbare slaan van ramen in den muurwand, hetwelk op die plaats niet te ontkennen bezwaren opleveren zou voor de veiligheid van het museum, zou kunnen vervangen, bleef nog bij plannen. Met het oog op de onvoorziene uitgaven ten behoeve van het museum, dient men even betere tijden af te wachten. Anders ook dan bij het verschaffen van daglicht door het doorbreken van den muur het geval zou zijn, zou aan de installatie van kunstlicht, het splitsen en de omzetting der kasten vooraf moeten gaan; voor het noodige toezicht op deze omvangrijke karwei ontbrak den directeur, in beslag genomen door museumwerkzaamheden, den tijd en de dagelijksche plichten roepen den ondergeteekende elders.

Deze verandering van berging, die, waren er eerst ramen geslagen, in korten tijd kon afloopen, zal nu geleidelijk moeten geschieden en wel op een wijze dat de museumverzamelingen er niet langdurig en eventueel zoo min mogelijk last van ondervinden; door de verhuizing van de buiten-Europeesche reizen naar het Princessehof zal eenige voor het werk benoodigde speling worden verkregen. De deelen dezer rubriek zijn nog niet overgebracht kunnen worden, hetgeen in het begin van 1920 zal kunnen geschieden. De be-

*) De lijst van aanwinsten van de bibliotheek wordt uitgesteld tot een volgend verslag.

schrijving van deze rubriek werd inmiddels voltooid.

Een belangrijke aanwinst verkreeg het Genootschap, door bemiddeling van het Algemeen Rijksarchief, in de schenking door barones van Plettenberg van eene collectie stukken afkomstig uit den boedel van Joachim Amama baron van Plettenberg † 1793, en zijn vrouw Cornelia Feith, weduwe van N. Taillefert, Raad van Indie. Plettenberg was gecommiteerde ter vergadering der Staten van Friesland, Buitengewoon Raad van Justitie te Batavia en daarna Gouverneur van de Kaap-kolonie.

S. A. WALLER ZEPER.

VERSLAG VAN DEN DIRECTEUR

VAN HET

FRIESCH MUSEUM

OVER HET TIJDVAK: 1 JULI 1918—1 JULI 1919.

Aangezien ondergeteekende eerst met 1 Juli 1919 als directeur van het Friesch Museum optrad, is het niet mogelijk dit verslag even uitvoerig te doen zijn, als gewoonlijk het geval is.

Personeel. Er hadden geen wijzigingen in het personeel plaats.

Werkzaamheden. De revisie van den inventaris werd beëindigd, zoodat thans alle voorwerpen in catalogi, verslagen of lijsten genoemd, op slips staan. De bedoeling is nu naast den nummer-inventaris ook een alphabetischen inventaris aan te leggen om vervolgens tot reorganisatie van het rubriekenstelsel over te gaan.

Museumgebouwen. De toestand der gebouwen is gunstig. Behalve enkele kleine herstellingen hadden geen veranderingen plaats.

Toestand der verzamelingen. Ook de verzamelingen verkeerden over het algemeen in goeden staat. Nadat, tengevolge van het onderzoek van alle schilderijen door Prof. Dr. W. Martin te 's Gravenhage en den heer D. de Wild, restaurateur van schilderijen aldaar, besloten was een aantal schilderstukken geleidelijk te laten herstellen, werd een zevental stukken aan laatstgenoemden ter restauratie toevertrouwd. In de mo-

derne Schilderijenzaal vond een verhangning plaats ten-einde de stukken beter te doen uitkomen, waarbij het noodzakelijk bleek enkele werken voorloopig in depot te plaatsen.

Bezoeken aan het museum. De bezoeken bleven van 1 April tot 1 October van 10—5 uur, van 1 October tot 1 April van 10—4 uur en 's Zondags van 12—4 uur. Het aantal bezoekers steeg wederom aanmerkelijk. Was het aantal in het vorige verslagjaar reeds hooger dan ooit te voren, met een totaal van 8865 personen, dit jaar bedroeg het:

	betalende bezoekers	8867
niet	" " "	± 1250
	Totaal . . .	± 10117

Voorts werden meerdere inlichtingen aan particulieren en instellingen verstrekt.

Aanwinsten en verliezen. De verzamelingen werden wederom hetzij door aankoop, hetzij door schenking met verschillende aanwinsten verrijkt. Van de schenkingen verdient speciaal vermelding:

het geschenk van Mevr. wed. Bekker—Roege te Groningen, bestaande uit een kerkboek met zilveren beslag, een châtelaine van zilver, een spanen doos uit de eerste helft van de vorige eeuw, gevuld met linnengoed en een Friesch vrouwencostuum.

De overige aanwinsten, voor zoover zij de door mij beheerde afdeelingen betreffen, zijn mede in de hierachter volgende lijst opgenomen.

De Directeur,
E. W. C. SIX.

Aanwinsten der verzamelingen, beheerd door den Directeur.
(Van 1 Januari tot 1 Juli 1919).

Inventaris-
nummer.

2089. Marmeren Vijzel. Hoogte 15.2 cM., middellijn 24.5 cM.
2090. Houten hael, afkomstig uit een oud huis te Bergum.
Geschenk van den heer F. Miedema te Drachten.
2091. Zilveren Beslag, vermoedelijk van een boekband. Afkomstig uit de terp te Ferwerd, hoogte 6.8 cM., breedte \pm 3.6 cM.
Aangekocht.
2100. Kerkboek, bevattend bijbel, psalmen, gezangen en catechismus, gedrukt in 1818, met zilveren beslag uit het midden van de 18de eeuw, hetwelk tafereelen uit het Oude en Nieuwe Testament weergeeft.
Geschenk van Mevrouw de Wed. Bekker—Roegete Groningen.
2101. Châtelaine van zilver, waaraan een schaar met zilveren handgreep benevens een speldenkussen bevestigd zijn.
Geschenk van Mevrouw de Wed. Bekker—Roegete Groningen.
2102. Kerkboek in lederen band, gedrukt in 1786, met zilveren beslag uit het laatste kwart der 17de eeuw.
Geschenk van Mevrouw de Wed. Bekker—Roegete Groningen.
2103. Spanen doos van ovalen vorm, \pm 1825.
Boven op het deksel een paar jongelieden, gezeten op een steenen bank. Aan beide kanten

staat een boom. Boven deze voorstelling staat geschreven: „Treuheit ist die schönste Tughend. Lieben musz man in der Jugend”. De rand is versierd met een bloemenrank. Lengte 47½ cM., breedte 30 cM., hoogte 21 cM.

Geschenk van Mevrouw de Wed. Bekker—Roegete Groningen.

2104. Friesch costuum, bestaande uit:

- a. rok en jak;
- b. zwart kanten kraag en schort;
- c. drie tipmutsen;
- d. tulen kraag met borduursel;
- e. neteldoeksche kraag met borduursel;
- f. een geruiten halsdoek;
- g. twee bonte halsdoeken.

2106. Luiermandbenoodigdheden bestaande uit:

1. Wiegedeken. 2. Wiegesprei. 3. Babyjurk.
4. Kinderlijfjes. 5. Kindermuts met kant.
6. Wickelkleedje.

Nos. 2104—2106 alle eveneens geschenk van Mevr. Bekker—Roegete Groningen.

2107. Katoenen doek uit de fabriek van A. J. Bruinsma te Leeuwarden, ontwerp van J. M. Mat(th)yssen. Overeenkomstige doeken zijn in het prentenkabinet van het Genootschap aanwezig.

Geschenk van Mevrouw de Wed. Bekker—Roegete Groningen.

2108. Een aantal vrouwenkleedingstukken

Geschenk van Mevrouw de Wed. Bekker—Roegete Groningen.

De Directeur,
E. W. C. SIX.

Verslag van den Conservator van de afdeling Ceramiek over het jaar 1919.

Ook in het jaar 1919 werden belangrijke aanwinsten verkregen, vooral op het gebied van Friesch aardewerk.

Daartoe opgewekt door de vondsten van oud aardewerk bij de vergraving van de Leeuwarder Jachthaven gedaan, heeft ondergeteekende contact gezocht met de eigenaren van nog in Friesland in werking zijnde of in de 19e en 20e eeuw opgeheven plateelbakkerijen. De resultaten daarvan worden in een artikel in de Vrije Fries vastgelegd.

Als gevolg van deze bemoeiingen kreeg het Museum, door bemiddeling van den ondergeteekende, ten geschenke van den heer P. Tjallingii te Harlingen, den eigenaar van een gedurende twee eeuwen in diens familie gedreven plateelbakkerij, welke in 1910 werd opgeheven, alles wat daarvan nog behouden gebleven was, bestaande in:

a. Twee tegeltableaux, resp. omvattende 66 en 50 tegels versierd met de voorstellingen van de werelddeelen „Asia” en „Europa”, uitgevoerd in zacht mangaan-paarsch.

Azie wordt voorgesteld door een rookenden koopman in Oostersche kleederdracht omgeven door balen, vaten en andere zaken van koophandel, terwijl op den achtergrond een man op een kameel en palmen de bedoeling nader aanduiden. De teekening is gevolgd naar een kopergravure uit een serie door den uitgever Hertel te Augsburg in de 18e eeuw in den handel gebracht.

Europa wordt op traditioneele wijze voorgesteld door een dame in 17e eeuwse kleederdracht, die een paard aan den toom vasthoudt.

Deze tableaux, gedateerd 1759, hebben vroeger de plaatelbakkerij van de familie's Feytama en Tjallingii, die te Harlingen aan de Zoutsloot gevestigd geweest is, versierd.

b. Een in eikenhout uitgevoerd model van een plaatelbakkers-oven op $\frac{1}{10}$ van de ware grootte.

c. Alle nog aanwezige „Sponsen” d. z. doorgeprikte teekeningen waarmee de versieringen op de tegels, de tegeltafelen en schotels werden overgebracht.

Deze uit eenige duizenden stuks bestaande collectie voor een deel nog dateerende uit de 18e eeuw, geeft een bijzonder compleet overzicht van de productie van een Friesche plaatelbakkerij.

Een tweede aanwinst op dit gebied was de aankoop van een complete tegelkamer uit een huis te Workum.

In den zomer van 1919 werd ik door den Frieschen beeldhouwer Tjipke Visser op het bestaan van deze kamer attent gemaakt en kon de tegelbekleding en houtbetimmering van die kamer, met zeer aangename medewerking van de familie Visser door het Genootschap worden aangekocht van de eigenares Mejuffrouw Itsk Visser te Bergen (N.-H.)*) In den herfst van 1919 is daarop de kamer onder leiding van den antiquair

*) De opmerking is mij ter oore gekomen, dat het beter geweest ware, dat dit gedenkstuk van Oud-Friesche kunstnijverheid op zijn oorspronkelijke plaats was gelaten en zonder nader onderzoek werd aan het Bestuur van het Friesch Genootschap verweten, dat het zich aan vandalisme had schuldig gemaakt, door dit werk uit eigen omgeving weg te rukken. Dit verwijt zou eenigen grond gehad hebben, indien niet bij koopacte, reeds vóór mijn eerste bezoek aan Workum, verleden voor den notaris Tjebbes aldaar, dit huis verkocht geweest was, waarbij de tegelkamer buiten den koop was gehouden. Indien het Friesch Genootschap dit stuk dus niet voor de provincie behouden had, was het evenzeer uitgebroken en had het zijn weg gevonden naar een antiek-veiling of antiquairs-magazijn en wellicht van daar naar het buitenland. Zouden de bedillers, die ik beter had gewaardeerd, wanneer zij mij in mijn gezicht en niet in mijn rug hadden aangevallen, dit dan beter gevonden hebben?

P. Gerbenzon te Leeuwarden uitgebroken en naar het Museum overgebracht. Bij den aankoop heeft het Friesch Genootschap de verplichting op zich genomen om de kamer binnen 5 jaar in het Museum te herplaatsen.

Doordat de tegels buitengewoon solied en nauw aansluitend waren aangebracht en de daarbij gebruikte specie „cement” was, heeft het uitbreken — hoe voorzichtig dit ook gedaan is — niet kunnen geschieden zonder dat er tegels gebroken zijn. De gebroken tegels zijn echter direct gelijmd, zoodat bij herplaatsing alle deelen aanwezig zullen zijn en de beschadigingen grootendeels zullen kunnen worden hersteld en verborgen.

De tegels bleken versierd door den Makkumer tegelschilder Adam Sijbel en zijn afkomstig uit de plateelbakkerij van de familie Tichelaar te Makkum.

Tweemaal komt de handteekening van den tegelschilder op de tableaux voor.

Buitendien heeft de toenmalige eigenaar van het huis, die de kamer aldus heeft laten versieren ter eere van de geboorte van een zoon, dit feit ook op de tegels willen herdenken. Gevat in medaillons in Lodewijk XVI versiering, treffen wij er n.l. de volgende opschriften op aan:

„1791. Den 2 Augustus”
 „des dingsdags morgens half”
 „neegen uur is geboren”
 „Albert Lieuwes Potma.”

en

„1797 In de maand Meij”
 „heeft Albert Lieuwes Potma”
 „alhier den Eersten steen ge-”
 „legd in bijzijn van zijn vader”
 „en moeder Lieuwe Hylkes”
 „en Imkjen Alberts Potma.”

Blijkens de opschriften is de kamer aldus ingericht in de laatste jaren van de 18e eeuw. Dit komt ook overeen met de ovenboeken uit de fabriek van de familie Tichelaar waarin vermeld is, dat tusschen 25 Aug. en 11 Oct. 1797, viermaal achtereen, 273 tegels „een stuk van Sijbel vormende”, gebakken werden. Dit waren blijkbaar de tableaux van de 4 jaargetijden uit de thans naar het Museum overgebrachte tegelkamer uit Workum.

Vier van de wandvlakken n.l. zijn versierd met voorstellingen van de vier jaargetijden, waarschijnlijk gevolgd naar Fransche prenten uit het laatst van de 18e eeuw. Deze voorstellingen zijn omgeven door ornamentwerk in Lodewijk XVI stijl en enkele haven- en scheepsvoorstellingen. Het geheel omvat ongeveer 1500 tegels. Het op Hindeloper wijze beschilderde houtwerk bestaat uit een gebeeldhouwd schoorsteenmanteltje, een bedsteewand met glazen deuren en een eveneens beschilderde zoldering.

Voor de herplaatsing van een en ander zijn reeds plannen in bewerking.

Verder gaf de heer Walma te Joure ten geschenke een groote kan met oor van rood pottebakkerswerk, overtrokken met een doorzichtig loodglazuur en waarop een opschrift in gele letters. Dit opschrift dat nog niet ontcijferd kon worden, wordt door lichter gekleurde klei gevormd. Inv. no. 2087.

Wat de gedane werkzaamheden voor mijne afdeeling betreft, is in de eerste plaats alle ceramiek — voor zoover in depot en niet behoorende tot de archaeologische afdeeling — verzameld en bijeengezet, zulks om de inventarisatie ervan te kunnen nagaan en om de bestudeering ervan te vergemakkelijken.

Voorts is de inventarisatie van het porcelein ter hand genomen en op een zeer klein gedeelte na ook reeds beëindigd. Dit werk is uitgevoerd door den ammannensis Draaisma, die voor de beschrijving van de stukken zorgde. Bijgestaan door den suppoost Ablij is ieder stuk schoongemaakt, van een nummer voorzien en daarna voorloopig weer in dezelfde kasten opgesteld. Begonnen is met het blauw porcelein dat, voor zoover het tot de collectie van Mr. A. Looxma IJpey behoort, geheel is afgedaan, terwijl thans ook het gekleurde porcelein, dat in die collectie gevonden wordt grootendeels behandeld is.

Zoodra dit werk geheel beëindigd is, zal een aanvang kunnen worden gemaakt met een andere opstelling van de daarvoor in aanmerking komende stukken.

Aan ieder op zich zelf staand stuk is een afzonderlijk inventarisnummer gegeven, doch bijelkaar behorende seriën als serviezen, stellen, theegoed enz. van hetzelfde patroon en van gelijke afmetingen zijn onder één nummer opgenomen.

De omschrijving geeft echter een aanduiding van alle stukken, terwijl ook merken en andere bijzonderheden in den inventaris zijn vastgelegd.

Het blauwe Oostersche porcelein, behorende tot de IJpey-collectie is geïnventariseerd onder de nos. 3002 tot en met 3711.

Het gekleurde Oostersche porcelein uit diezelfde collectie, voor zoover afgedaan, onder de nos. 3001 en 3712 tot en met 4000. Ongeveer 200 nummers ceramiek tot die collectie behorende zullen in 1920 nog moeten worden genummerd en beschreven.

Januari 1920.

NANNE OTTEMA.

De Conservator der archaeologische verzamelingen
stelt zich voor het verslag over dit jaar mede uit te
brengen in het volgend jaarverslag.

INHOUD.

	Bladz.
Een en negentigste Verslag van den toestand en de handelingen van het Friesch Genootschap .	1
Verslag van den Bibliothecaris	12
Verslag van den Directeur van het Friesch Museum	14
Verslag van den Conservator van de afdeeling Ce- ramiek over het jaar 1919	18
Inhoud ,	24
